

ДО ПИТАННЯ УКЛАДАННЯ БАГАТОМОВНОГО ГАЛУЗЕВОГО СЛОВНИКА ФАРМАЦЕВТИЧНИХ ТЕРМІНІВ

Певна робота з систематизації та уніфікації фармацевтичних термінів постійно проводиться, як на національному, так і на міжнародному рівнях, – номенклатурними комісіями Державного Фармакопейного центру, Фармакологічного комітету МОЗ України, іншими організаціями, уповноваженими МОЗ, а також міжнародними, як-то ЮНЕСКО – Infoterm. Важливим у цьому плані було створення термінологічного словника експертами постійної комісії зі співробітництва у сфері охорони здоров'я СНД та розширення поля власне фармацевтичної термінології у спеціалізованих медичних словниках (див. Українсько-латинсько-англійський медичний енциклопедичний словник у чотирьох томах, укладачі Л. Петрух, І. Головка – Київ: ВСВ «Медицина», 2012, 2013, 2014 рр. та інші). Однак, на думку фахівців, «найбільш ефективним шляхом упорядкування, уніфікації та стандартизації галузевих термінів є систематизація їх у єдиних довідникових посібниках – енциклопедіях та словниках» [2, с.1460].

Спроба представити широке коло сучасної фармацевтичної термінології зроблена авторським колективом Національного фармацевтичного університету в «Енциклопедичному тлумачному словнику фармацевтичних термінів українсько-латинсько-російсько-англійському» [2, с. 1460]. Створення такого словника – нелегкий, тривалий процес, що вимагає значних зусиль й високого рівня кваліфікації великого колективу спеціалістів. Актуальність роботи зумовлена практичною відсутністю спеціалізованих галузевих словників, а також тим, що на відміну від медичної, фармацевтична термінологія майже не досліджена, ні в історичному, ні в синхронному планах. До того ж, вона активно розширюється і трансформується, відтворюючи динамічний розвиток сучасної фармацевтичної галузі. При практичній відсутності, і національних, і міжнародних традицій укладання галузевих словників такого напрямку, у процесі роботи перед укладачами неминуче поставали різнопланові невирішені термінологічні проблеми. У даній роботі ми приділяємо увагу найзагальнішим питанням стосовно латинської термінології при укладанні

словника. Перш за все, принципово важливо визначити місце й роль латини у сучасному багатомовному словнику, який охоплює широке коло, як власне фармацевтичної, так і залученої термінології: включати до словника тільки широко вживані й добре відомі на сьогодні спеціальні латинські терміни й номени; надавати латинський варіант усіх власне фармацевтичних та медичних термінів, або ж перекладати латиною всю, як спеціальну, так і залучену лексику. Ця проблема, перш за все, зумовлена специфічним, неізоморфним, складом фармацевтичної термінологічної системи, пов'язаним з активним використанням у ній інших самостійних термінологічних систем: хімічної, ботанічної, фармакогностичної, технологічної, фізичної, економічної та ін. В більшості з них, на відміну від медицини та фармації, латина історично не вживалась, незважаючи на грецько-латинське походження переважної кількості лексичних одиниць. Крім того, останні десятиліття, при бурхливому розвитку сучасної фармацевтичної науки та виробництва, латинській термінології приділялось недостатньо уваги. В результаті величезна кількість нових термінів на сьогодні не стандартизована ні в українському, ні, тим більше, в латинському варіанті, а авторський варіант перекладу не може вважатися усталеним.

Суть зазначеної ситуації досить детально проаналізована російським фармакологом Т. А. Лебедевою на прикладі проблем з рецептурними прописами. Дозволимо собі, для наочності, навести досить об'ємний перелік цих проблем майже повністю: «Сформулюємо деякі невідкладні проблеми рецептурної справи: 1. Потрібне своєчасне і раціональне затвердження найменування форм ліків уже наявних на ринку. Необхідно швидко й регулярно вводити в навчальний процес у фармакологію, латинську мову і фармацію позначення їхніх словникових скорочень. Наприклад, сублінгвальна таблетка, лінгвальна таблетка, мікротаб, рапідиск – як спільне поняття об'єднати. Варіантом пропису може бути Tab.lingual. 2. Звернути увагу на хаотично сконструйовані ФПН (фірмові патентовані назви). Зараз вони відображають лише інтереси реклами і ніяк не відповідають стандартам найменування ліків. Наприклад, «Баю-Бай» – не відповідає стандартам, але хоча б несе елементи психотерапії, іншій значно гірші. 3. Визначитися, зрештою, спрей (*англ.*) чи аерозоль (*лат.*), і чи називати краплі drops (*англ.*)? І далі брати участь у глобальному поширенні американізмів в усіх галузях культури, чи використовуючи латину, протистояти цій навалі хоча б у рецептурі? Довідка: за поширеністю в популяції – російська мова на сьомому місці, а іспанська (вульгарна латина), на другому, після китайської. Яку мову

оберемо для рецепта?... 5. Уточнити назви багатьох упаковок (нових і не дуже) капсули, картриджі, небули, мікрошприці, мікроклізми, ректокапсули та ін. Увести їхні раціональні скорочення в таблицю. Необхідно мати зручні й точні методи оформлення прописів трансдермальних форм ліків (TTS). До цього часу не зрозуміло: це пластирі чи диски? Немає єдиного розуміння позначень їхніх доз. Якщо така робота вже виконана, слід увести інформацію до програми навчання. 6. Визнати на офіційному рівні вже сконструйовані та загальноприйняті вдалі найменування форм, наприклад, Solutab (від *фірми* «Яманучі»), Iaguer та ін. Позначити грануляти, лікувальні шампуні та лосьйони і под. 7. З-поміж неоднозначних питань рецептури необхідно виділити оформлення аерозолів і всього, що використовується для інгаляцій, небулізацій. Необхідні точні вказівки щодо виписування мультидозових, однодозових, систем екобезфреонових, легке дихання і т. д. У цій галузі збільшується різноманітність форм і доз. Інформація для навчання дуже запізнюється. 8. І, нарешті, глобальна проблема: навчитися прописувати БАД» [3].

Укладачі словника вибрали непростий, можливо, дещо спірний шлях – перекладати латиною всі терміни й назви, представлені у ньому. Значить на всі питання, подібні до зазначених у наведеній вище цитаті, треба було шукати відповідь. Крім того, у проекції на все поле фармацевтичної термінології кількість таких питань збільшилась у десятки разів. Загалом можна виділити декілька груп основних проблем: вибір найбільш точного за значенням синоніма; неможливість уникнення неологізмів; вибір оптимальної граматичної форми термінів, запозичених із сучасних романських, або слов'янських мов; розмежування термінологічного та загальноживаного, інтернаціонального, значення лексеми.

Часто у процесі перекладу латиною важко відібрати синонім, який найбільш точно передавав би значення, закладене в дефініції терміна чи терміносполучення. Розглянемо лише один приклад «Агент пінний, – поверхнево активна речовина, яка в малих кількостях полегшує утворення піни або збільшує колоїдну стабільність, сповільнюючи коалесценцію бульбашок» [2, с. 34]. Враховуючи два аспекти дії, зазначені у дефініції, синонімічний ряд щодо означення «пінний» (пов'язаний дієсловом spumare – пінитись, випускати піну, покриватися піною, покривати піною, вивергатись подібно піні) виглядає наступним чином: ppp. spumans, ntis. – той, що піниться; adj.: spumeus, a, um – піністий; що піниться; вкритий піною; схожий на піну; spumabundus, a, um – що піниться; spumosus, a, um – піністий, повний

піни; spumifer, fera, ferum – що несе піну, вкритий піною; spumiger, gera, gerum – що піниться, що породжує піну. У словникові запропоновано переклад agensspumans, але, як видно з переліку, синонімічні варіанти також можливі.

Природньо, доводиться враховувати значення латинських лексем, яке вони отримали у процесі їх функціонування у різних терміносистемах або ж у загальному вжитку. Наприклад: «Аналіз елементний – аналітичний метод, що полягає у кількісному визначенні елементів, які входять до складу органічної речовини » [2. ст. 61]. У словнику – analysis elementaria. Латинський прикметник elementarius, утмає значення «початковий, елементарний», і в значенні «1) початковий; що стосується основ чогось, 2) простіший, основний, загальновідомий» – функціонує як широковживана, інтернаціональна лексема. Однак, суфікс -arius, який утворює прикметники зі значенням «пов'язаний і з чимось», «той, що належить до чогось»; «той, що походить від чогось» дозволяє вживати прикметник elementarius даному випадку у значенні «той, що стосується елементів». Завдяки цьому уникаємо нечіткості значення при перекладі, наприклад, прийменниковими виразами або ж за допомогою genetivusobjectivus.

Проблемним є переклад термінів слов'янського походження, таких, наприклад, як «грохот». Грохот – механізм, який забезпечує зворотно-поступальний, обертальний або вібраційний рух ситового полотна, на якому відбувається сортування твердих часток» [2, с. 1187]. Шляхів перекладу може бути декілька: 1) буквальний переклад латиною російської назви (tonitrus, us, m); 2) латинська транскрипція російської назви (grochot, indecl, m); 3) найпоширеніша англійська назва (screen); 4) описова конструкція (mechanismusadseparationem). Однак, розгалужена синонімія є небажаною в термінології будь-якої галузі знань, бо свідчить про певну неусталеність, недосформованість терміносистеми. Тому подальше поглиблене дослідження таких випадків, безумовно, необхідне. Це стосується й специфічних слів – гібридів, у яких латинська або грецька основа поєднується зі слов'янським суфіксом і т. ін. Показовим щодо останнього може бути назва «інфундирка» – іменник, утворений від латинського дієслова infundere – (наливати), слов'янського суфікса к- та закінчення -а. Запропоновано лише транскрибований варіант перекладу – infundirca, ae, f.

У словниках, які презентують складні, великі за обсягом терміносистеми сучасних галузей науки й виробництва, що динамічно розвиваються, неможливо, як показує досвід, обійтися без неологізмів. Прикладом таких

неологізмів у словнику є терміни: «товарознавець» – *mercilogus, usm* (лат. *merx, mercisf* – товар + грец. – *logos* – слово) та «товарознавство» *mercilogia, aef* (лат. *merx, mercisf* – товар + грец. – *logia* – наука). Синонімами до них можуть бути прийменникові вирази – *expertusdemercibus* та *scientiademercibus*. Але, на нашу думку, вживання описових конструкцій в термінологічному значенні все ж таки бажано уникати.

Найбільші проблеми пов'язані з тотальним впливом на сучасну фармацевтичну термінологію англійської мови, яка активно намагається витіснити латину й зайняти місце міжнародної метамови фармації і медицини. Це пов'язано з повсякчасним широким вживанням англійської мови у науковій літературі, в Internet, на практиці та, зокрема, в англійськомовних позначеннях біологічно активних добавок, що набувають все ширшого розповсюдження. Безумовно, сприяє цьому й активна співпраця України з міжнародними організаціями й той факт, що в березні 2013 р. Україна стала повноправним членом Європейського фармакопейного комітету. Не враховувати цих обставин неможливо, але й спеціально сприяти «англізації» фармацевтичної термінології, на нашу думку, було б неправильно. Виходячи з цього, підхід до перекладу кожного з термінів або номенів повинен бути індивідуальний. Добре відомі й широкоживані англійські терміни, які практично не мають латинського аналогу, уведені у словник в англійській транскрипції (*branding* – брендинг; *royalty* – роялті; *shock* – шок та ін.); деякі англійські лексеми пропонуються у латинізованому варіанті (*blockbaster, erism* – блокбастер; *brend (um), in* – бренд; *brauser, erism* – браузер); або ж у перекладах паралельно англійською та латинською (*blockparaffinicum; rechamiparaffinici* – блоки парафінові та ін.). Це стосується і решти слів нелатинського походження.

Ми лише окреслили загальне коло проблемних питань, пов'язаних з укладанням багатомовного словника фармацевтичних термінів, не зупиняючись на більш детальному їх аналізові та не торкаючись вузьких проблем. При їх великій кількості, можливо, найбільш оптимальним було б вибіркове введення латини у словник. Однак, для колективу укладачів принциповим є вибір послідовного перекладу латиною всієї лексики, всупереч неусталеності, нестандартизованості й недостатньої дослідженості сучасної фармацевтичної термінології. Це спроба часткової компенсації цих процесів, намагання захистити латину як оптимальний засіб міжнародного професійного спілкування у сфері медицини й фармації, і підвищити

культуру вживання латинської термінології у спеціальній фармацевтичній літературі.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Дворецкий И. Х.** Латинсько-русский словарь / И. Х. Дворецкий. – 11 -е изд., стереотип. – М. : Рус. яз. – Медиа, 2008. – 843 с.
2. **Енциклопедичний** тлумачний словник фармацевтичних термінів : українсько-латинсько-російсько-англійський : [навчальний посібник] / [уклад. : І. М. Перцев, Є. І. Світлична, О. А. Рубан та ін.] ; за ред. проф. В. П. Черних. – Вінниця : Нова Книга, 2014. – 824 с.
3. **Лебедева Т. А.** Латынь из моды вышла ныне.....? – <http://www.rusvrach.ru/articles/farm-02-2004str37-38>.
4. **Фармацевтична** енциклопедія / Голова ред. ради та автор передмови В. П. Черних. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – К. : «МОПІОН», 2010. – 1632 с.

Lyudmila Semenova, Katya Vnukova, Marina Chemodanova
National University of Pharmacy (Kharkov, Ukraine)

HOW TO ORGANISE A LESSON WITH THE WORLD WIDE WEB

Although the Internet cannot teach students to speak English in itself, as a resource in the hands of a skilled teacher it can provide a wealth of authentic materials, with which the teacher can build motivating and productive activities. It should also be said that the Internet does not require or provide a new or unique set of language goals or methodologies. The main focus is on Internet activities, such as reading, writing and information processing skills, although students also develop their vocabulary skills through extensive reading of Internet materials.

Texts taken from the Web can be used at any language level, only tasks have to be graded according to students' knowledge. A great advantage of the Internet is that a whole language course can be built on it, which is a relatively new field of language education. Moreover, lessons can be made attractive by allowing students themselves to choose the kind of material they work with, and by varying the tasks they are asked to perform.

If teachers want to use computers in their lessons to complete traditional language learning, they can find additional material to the topics discussed in the classroom lessons. Ideas can be taken from coursebooks where some activities are not challenging enough for students. Analysing the shortcomings of these activities may suggest an area of the Internet that can be used to create a task. Finding materials designed particularly for ELT is considerably easier than locating authentic materials on a particular topic, as language materials are still limited in number.